

Јованка Радић

Чов(ј)ек и људи – две јединице у суплетивном односу или два категоријално различита појма

М. Л. Ремёнова (ур.), *Славянские языки и культуры в современном мире (II Международный научный симпозиум, Труды и материалы)*

Москва: Филологический факультет МГУ имени М. В. Ломоносова

2012

92.

Понятие удачи как база для расширения фразеологии в современных русском и польском языках

Е. В. Петрова

Московский государственный университет имени М. В. Ломоносова (Москва, Россия)

Концепт, «удача», русский язык, польский язык, фразеологический оборот

Summary. The paper is devoted to expansion of phraseological units connected with the concept of luck in contemporary Polish and Russian.

Доклад посвящен анализу основных лексических и фразеологических единиц, составляющих концепты *удача* и *potyślność* 'удача' в современных русском и польском языках, и особенностям их восприятия.

Концепт рассматривается, как неотъемлемая принадлежность ментального мира человека, а фразеологизмы тематического круга *удача* анализируются как одно из средств его формирования.

В докладе предлагается рассмотрение современных представлений об удаче везении и успехе как первоплановых жизненных приоритетах в современном мире на материале фразеологизмов данного тематического круга.

Обращается внимание на то, что понятие удачи воспринимается как важное и актуальное во всех сферах жизни каждого человека. Современный человек хочет быть *удачливым* и *успешным*, *стремление к успеху, удаче во что бы то ни стало* можно назвать девизом современного человека, в том числе в России и в Польше. В предыдущие периоды развития европейской цивилизации *удача* и *успех*, возможно, не рассматривались как самодовлеющий фактор. Современный же представитель европейской цивилизации готов не только быть удачливым, но даже «изображать» удачливость, так как от этого зависит в немалой степени его положение в обществе. От *неудачливых людей* бегут, чтобы *не заразиться* этой *неудачливостью*. Современный человек склонен в том числе и исторические личности рассматривать через призму удачливости / неудачливости.

Ярко выраженное стремление к удаче, успеху в определенной мере противоречит старым российским традициям и

традиционным российским ценностям. Традиционный русский интеллигент не был в такой мере как сейчас настроен на удачу и успех, во всяком случае, эти понятия не были для него столь важны.

Для современного человека чрезвычайно важно *не упустить свой шанс / использовать шанс*, чтобы как можно больше *горела звезда* его *удачи* (польск. *gwiazda potyślności*), чтобы везде для него загорелся *зеленый свет* (польск. *zielone światło*). В современном обществе с уважением относятся к *везучим людям, счастливицам* и *везучиками* (польск. *szczęściarz, szczęściara*).

Успехи, везение, взлеты, победы, равно как и *неуспехи, невезение, падения, проигрыши* воспринимаются как зависящие от того, *насколько удача благосклонна к человеку*, *насколько удача ему благоволит*.

Понятие удачи является благодатной почвой для формирования новых фразеологических единиц за счет чрезвычайной актуальности в современном мире, что вытекает из их анализа в близкородственных русском и польском языках.

В докладе прослеживается эволюция понятия удачи, специфические пути его выделения из понятия *счастья* в каждом из рассматриваемых языков, формирование лексических и фразеологических единиц, составляющих в этих языках концепты *удача* и *potyślność*. Предлагается в тематических фразеологических словарях выделять в отдельный тематический блок фразеологизмы, образованные на основе понятия удачи в связи с его особой актуальностью для современного человека.

Чов(ј)ек и људи —

две јединице у суплетивном односу или два категоријално различита појма

Ј. Радић

Институт за српски језик САНУ (Београд, Србија)

Општесловенске лексеме *човек* и *људи* у граматографији и лексикографији словенских језика уобичајено бивају представљене као речи у суплетивном односу. У српској лексикографији је уобичајена појава да се одредница *људи* граматички (и семантички) квалификује као „супл. мн. од човек“, или само „мн. од човек“. Сама по себи, таква квалификација ослобађа лексикографе потребе да се баве трагањем за разликама између *чов(ј)ек* и *људи*: уз *људи* по правилу наводи само илустрација другостепеног значења те лексеме („назив слова *л* у црквенословенској азбуци“), док се основно значење „форме“ *људи* не илуструје ниједним примером. Примери употребе те именице се наводе заједно (помешано) са *чов(ј)ек*, при чему се не запажа да ове именице у српском језику имају битно различиту примену (нека „значења“, тј. неки смислови доступни именици *чов(ј)ек* су недоступни именици *људи*, и обрнуто), и да се разликују у свим димензијама семјозе: семантичкој, синтактичкој и прагматичкој.

Ослањајући се на ситуацију у српском језику, који се из породице словенских језика издваја по томе што је његовој именици *чов(ј)ек* недоступна употреба у множини, у раду ћемо образложити тезу да су *људи* и *чов(ј)ек* два

(као *број, говор*). Постављајући ту разлику, ослањамо се на наше разумевање класичне (Аристотелове) категоризације појмова, где јасно препознајемо четири, а не десет категорија појмова, тј. „родова бића као бића“ (*οὐσία — бивство / супстанција, τὸ ποσόν — квантитети, τὸ πρός τι — релативи* и *τὸ ποιόν — квалитети*), као и на разлику између тзв. „једноделница“ (тип *вода — кап воде* је 'вода') и „разноделница“ (однос дела према целини типа *нога — човек / лав... / сто*). Са овим поледњим су, у једном смислу (као „разноделнице“), повезани и квантитети типа *број, говор* и *људи*. У анализи ћемо се ослањати и на разлику између *ко — шта*, коју разумевамо као израз највише разлике постављене у свету, тј. као првопостављену разлику између противуречних опозита 'људско' (/ 'оно што се зна као једно по себи') — 'не-људско' (/ 'оно што се опажа / зна као једно по „твари“, или једно / једнако по „облику“). При свему овом ћемо се ослањати и на општепознату појаву да се са *човек* означава 1–4 човека (један човек и мали број људи), док се скуп људских јединки у броју већем од четири означава са *људи*.

Смисленост овако (појмовно-језички) усмерених истраживања налазимо у томе што верујемо да би таква истраживања омогућила да наука о језику почне давати одговоре